

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

میقات

فصلنامه فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، تاریخی

سال دوازدهم
شماره چهل و ششم
زمستان ۱۳۸۲

میقات

صاحب امتیاز:

حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت
مدیر مسؤول: ..... سیدعلی قاضی عسکر
زیر نظر: ..... هیأت تحریریه

ویراستار: ..... علی ورسه‌ای
طراح: ..... کمال محمدی مجد (ملقن)
حروفچینی: ..... مرکز تحقیقات حج
لیتوگرافی و چاپ: ..... دارالحديث

آدرس: تهران - خیابان آزادی - نبش خوش
سازمان حج و زیارت - طبقه دوم - معاونت
آموزش و تحقیقات بعثه مقام معظم رهبری

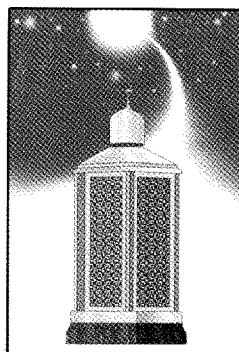
آدرس اینترنت: www.Hadj.ir

آدرس پست الکترونیک: Beseh@Hadj.ir

یادآوری:

- مسؤلیت آراء و نظرات به عهده نویسندگان آن است.
- میقات، در ویرایش مطالب آزاد است.
- مقالات رسیده، بازگردانده نخواهد شد.

فهرست

اسرار و معارف حج

- قلب زمین (۲) .....
فرصت‌های تبلیغی حج .....
محمدمهدی فیروزمهر ۶
محمّدتقی رهبر ۲۶

فقه حج

- حجرات در گذشته و حال (۲) .....
ورود جهانگردان غیر مسلمان به مکانهای مقدس (۲) .....
آیت‌الله مکارم شیرازی ۵۰
محمد حسن نجفی ۸۱

تاریخ و رجال

- مرحوم آیت‌الله میرزا خلیل کمرهای و مسائل حج...
هجوم وهابیان به مدینه منوره .....
رسول جعفریان ۱۰۸
دربادار ایوب صبری پاشا/ علی اکبر مهدی پور ... ۱۳۵

اماکن و آثار

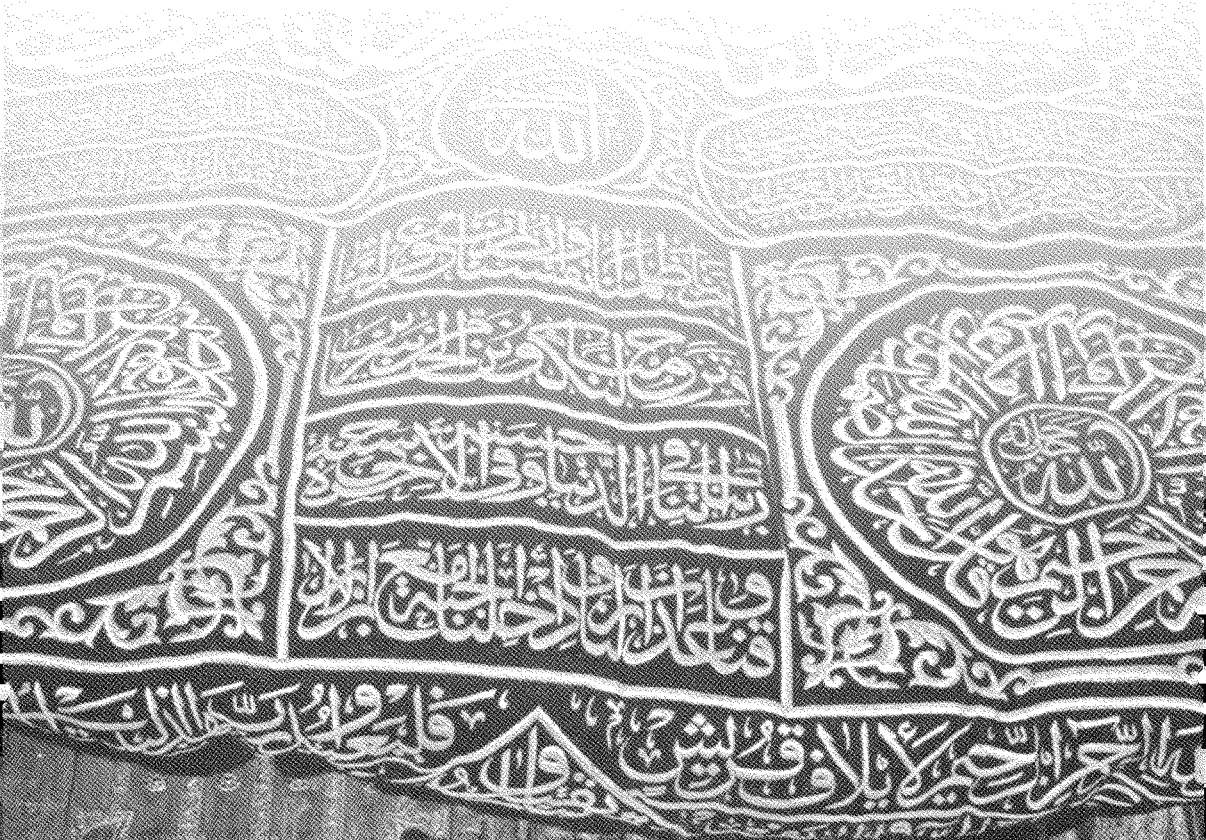
- تخریب بقع به روایت اسناد (۲) .....
سیدعلی قاضی‌عسکر ۱۵۶

حج در آیین ادب فارسی

- قبله عاشقان حق .....
محسن صافی ۲۰۲

گفتگو

- شنیدنی‌های حج از زبان آیت‌الله اشتهاردی .....
معارف حج از زبان آقای باقر شریف القرشی .....
تهیه کننده: رحیم کارگر ۲۱۰
ترجمه: محمدرضا نعمتی ۲۱۹

اسرار و معارف حج

قلب زمين (۲)

محمدمهدی فیروزمهر

قدمت کعبه

▣ کعبه دارای قدمت و پیشینه تاریخی در میان سایر اماکن مقدس:

﴿إِنَّ أَوْلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِنَكَّةَ...﴾ (آل عمران: ۹۶)

﴿وَ لِيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ...﴾ (حج: ۲۹)

﴿...ثُمَّ مَجَلَّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ...﴾ (حج: ۳۳)

عتیق به هر چیزی گفته می شود که دارای تقدّم زمانی و مکانی یا رتبه‌ای باشد (مفردات راغب).

کعبه در عصر جاهلیت

▣ ارتباط مردم روزگار جاهلیت با کعبه، به عنوان یک مرکز عبادت و نیایش:

﴿وَ مَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَ تَصْدِيَةً...﴾ (انفال: ۳۵)

▣ تبدیل شدن کعبه به مرکز خرافات و کارهای لغو و بیهوده در روزگار جاهلیت:

﴿وَ إِذَا قَعَلُوا فَاجِحَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَ اللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا...﴾ (اعراف: ۲۸)

﴿وَ مَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَ تَصْدِيَةً...﴾ (انفال: ۳۵)

☐ سوت و کف در اطراف کعبه شیوهٔ نیایش کافران عصر جاهلیت:

﴿وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً...﴾ (انفال: ۳۵)

☐ طواف کعبه بدون هیچ پوشش و با سوت و کف توسط مردم عصر جاهلیت:

﴿وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً...﴾ (انفال: ۳۵)

در مجمع البیان از بعضی مفسران نقل شده است که این آیه اشاره دارد به عمل مشرکان، که در طی آن بدون هیچ پوشش و با سوت و کف کعبه را طواف می‌کردند.

کعبه در هنگامهٔ طوفان نوح

☐ در امان ماندن کعبه از گزند طوفان نوح ﷺ:

﴿وَلَيَطُوفُنَّ بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ...﴾ (حج: ۲۹)

﴿...ثُمَّ مَجَلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾ (حج: ۳۳)

از امام صادق علیه السلام نقل شده است که فرمود: خدای - عز و جل - در روز طوفان نوح، همهٔ زمین را غرق کرد مگر بیت‌الله را و از آن روز «عتیق» نامیده شد؛ زیرا در آن روز از غرق شدن آزاد شد.... (علل الشرایع، ج ۲، ص ۳۹۹، ح ۵)

کعبه و بیت المقدس

☐ سابقه و قدمت بیشتر کعبه نسبت به بیت المقدس به رغم پندار یهودیان:

﴿إِنَّ أَوْلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِنَكَّةَ...﴾ (آل عمران: ۹۶)

نقل شده است که مسلمانان و یهود به تفاخر پرداختند. یهودیان می‌گفتند: بیت المقدس برتر و عظیم‌تر از کعبه است؛ زیرا محل هجرت انبیا و سرزمین مقدس است. مسلمانان هم می‌گفتند: کعبه برتر است. در این هنگام خدای تعالی ﴿...إِنَّ أَوْلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ...﴾ را نازل کرد.

(مجمع البیان، ذیل آیه)

☐ قدمت کعبه ملاک شرافت آن بر بیت المقدس:

﴿إِنَّ أَوْلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِنَكَّةَ...﴾ (آل عمران: ۹۶)

کعبه و نماز

□ قیام، رکوع و سجود (نماز) از آداب زیارت کعبه:

﴿...طَهَّرَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾. (بقره: ۱۲۵)

﴿...طَهَّرُوا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾. (حج: ۲۶)

□ مأموریت ابراهیم علیه السلام از سوی خداوند برای آماده سازی کعبه برای نمازگزاران:

﴿...طَهَّرَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾. (بقره: ۱۲۵)

﴿...طَهَّرُوا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾. (حج: ۲۶)

□ کعبه، مرکز و پایگاه اقامه نماز:

﴿رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ...﴾. (ابراهیم: ۳۷)

□ اقامه نماز مهمترین هدف ابراهیم علیه السلام در اسکان دادن فرزند خردسالش (اسماعیل) و همسرش (هاجر) در کنار کعبه:

﴿رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ...﴾. (ابراهیم: ۳۷)

امام باقر علیه السلام فرمود: خداوند در زمین، خانه‌ای که صاحب و ساکن نداشته باشد قرار نداده است؛ مگر این خانه (کعبه) که صاحب و مالکی جز خدای -عز و جل- ندارد...

مالک کعبه

□ خداوند مالک کعبه و مدبر امور آن:

﴿قَلْبُ عِبْدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ﴾. (قریش: ۳)

امام باقر علیه السلام فرمود: خداوند در زمین، خانه‌ای که صاحب و ساکن نداشته باشد قرار نداده است؛ مگر این خانه (کعبه) که صاحب و مالکی جز خدای -عز و جل- ندارد.... (کافی، ج ۴، ص ۱۸۹)

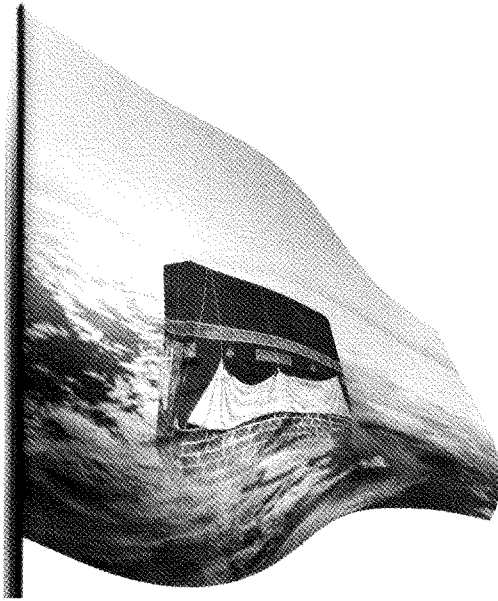

مجاورت با کعبه

□ اسماعیل علیه السلام و مادرش هاجر نخستین
مجاوران کعبه در عصر ابراهیم علیه السلام :

﴿رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي
زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ...﴾. (ابراهیم: ۳۷)

□ سکونت و زندگی اسماعیل و مادرش
هاجر در جوار کعبه و سرزمین بی آب و علف
مکه به هدف ایجاد پایگاهی برای اقامه نماز:
﴿رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي
زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيَتِمُّوا الصَّلَاةَ...﴾.

(ابراهیم: ۳۷)

□ در خواست ابراهیم علیه السلام از خداوند مبنی بر متوجه ساختن دلهای گروهی از مردم به سوی
فرزندانش و زندگی در جوار کعبه:

﴿رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا... فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ
تَهْوِي إِلَيْهِمْ﴾. (ابراهیم: ۳۷)

□ مجاورت با کعبه از عبادات الهی:

﴿...طَهَّرْنَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾. (بقره: ۱۲۵)

بیشتر مفسران «الطائفین» را به طواف کنندگان و «العاکفین» را به مجاوران کعبه تفسیر
کرده‌اند. (مجمع‌البیان، ذیل آیه)

باتوجه به معنای اعتکاف (روی آوردن به چیزی از روی توجه و همراه با مراقبت)
و نیز با توجه به اینکه «العاکفین» میان دو عبادت (طواف و نماز) قرار گرفته استفاده
می‌شود که مقصود از «الْعَاكِفِينَ» اعتکاف به عنوان یک عبادت می‌باشد نه صرف
سکونت در اطراف کعبه و شهر مکه.

مرجعیت کعبه

□ قرار دادن کعبه به عنوان ملجأ و مأوا برای عموم مردم از سوی خداوند:

﴿وَ إِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ...﴾ (بقره: ۱۲۵)

☐ کعبه محل رجوع و زیارت مکرر برای مردم:

﴿وَ إِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ...﴾ (بقره: ۱۲۵)

«مثابه» یعنی مکانی که مردم پی در پی بدان جا روی می آورند (لسان العرب).

☐ کعبه محل مراجعه مکرر ابراهیم خلیل علیه السلام:

﴿وَ إِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ...﴾ (حج: ۲۶)

تبوئه (مصدر بَوَّأْنَا) به معنای مباهه و مرجع قرار دادن است.

محوریت کعبه

☐ محوریت کعبه برای حج و مناسک آن:

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا﴾ (بقره: ۱۵۸)

﴿وَ لِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ...﴾ (آل عمران: ۹۷)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمَّداً فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعْمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْياً بَالِغَ الْكَعْبَةِ...﴾ (مائده: ۹۵)

﴿وَ إِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ... وَ أَدْنَىٰ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ...﴾ (حج: ۲۶)

﴿ثُمَّ مَحَلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْمُقْبِلِ﴾ (حج: ۳۳)

☐ کعبه، محور قیام و قوام و پویایی زندگی انسان‌ها:

﴿جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَاماً لِّلنَّاسِ...﴾ (مائده: ۹۷)

☐ کعبه محور برکت و هدایت جهانیان:

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِّلنَّاسِ لِلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكاً وَ هُدًى لِّلْعَالَمِينَ﴾ (آل عمران: ۹۶)

☐ کعبه، مرکز آیات روشن الهی:

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِّلنَّاسِ لِلَّذِي بِبَكَّةَ... فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ﴾ (آل عمران: ۹۶ و ۹۷)

☐ کعبه، محور مقدسات:

﴿إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ...﴾ (توبه: ۳۶)

از امام باقر علیه السلام روایت شده است که فرمود: ... خداوند هیچ بقعه‌ای را خلق نکرده که برای او محبوب‌تر از این باشد - با دست خود به کعبه اشاره کرد - و به احترام این کعبه خداوند ماههای حرام را محترم شمرد. سه ماه متوالی برای حج: شوال، ذی‌قعدة و ذی‌حجه و یک ماه رجب جدا برای عمره (مفرده). (نورالثقلین، ج ۲، ص ۲۱۵، ح ۳۱۹)

☐ خانه خدا مجمع و مرکز سودهای سرشار دنیایی و آخرتی برای همگان:

﴿وَ إِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ... وَ أَدْنَىٰ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَا تُوَكَّلُ... لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ﴾.
(حج: ۲۸ - ۲۶)

☐ خانه خدا مرکز و پایگاه ذکر و یاد خدا:

﴿وَ إِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ... وَ أَدْنَىٰ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَا تُوَكَّلُ... وَ يَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ...﴾.
(حج: ۲۸ - ۲۶)

مکان کعبه

☐ تعیین مکان کعبه برای ابراهیم علیه السلام جهت تجدید بنای آن، از سوی خداوند:

﴿وَ إِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ...﴾.
(حج: ۲۶)

☐ جایگاه کعبه، اولین نقطه آفریده شده زمین:

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ...﴾.
(آل عمران: ۹۶)

از امام صادق علیه السلام نقل شده است که فرمود: چون خدای تعالی خواست زمین را بیافریند همه آن را در جایگاه و مکان کعبه جمع کرد، سپس آن را کوهی از کف قرار داد و پس از آن، زمین را از زیر آن گسترانید و این است (معنای) سخن خدای عزّ و جلّ که فرمود: «إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ...»
(تفسیر برهان، ج ۱، ص ۳۰۰، ح ۱۹)

نام مکان کعبه

☐ بکه (به معنای محل ازدحام) نام مکان کعبه:

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ...﴾.
(آل عمران: ۹۶)

امام باقر علیه السلام فرمود: بگه (نام) جایگاه خانه خدا است و مکه (نام تمام) حرم... (الحج والعمرة فی الكتاب و السنة، ص ۳۰، ح ۳)

مکان‌های مقدس در اطراف کعبه

□ مقام ابراهیم، حجرالاسود و حجر اسماعیل مکان‌های مقدس اطراف کعبه:

«إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ... فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ» (آل عمران: ۹۶ و ۹۷)

از امام صادق علیه السلام در باره آیات بَيِّنَاتٌ در آیه فوق سؤال شد حضرت فرمود:

(مقصود از آن) مقام ابراهیم - سنگی که ابراهیم علیه السلام بر آن ایستاد و اثر پایش در آن افتاد - و حجرالاسود و منزل (حجر) اسماعیل است. (الحج والعمرة فی الکتب و السنة، ص ۹۷)

□ مقام ابراهیم مهمترین مکان مقدس موجود در اطراف کعبه:

«وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنَاً وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى...» (بقره: ۱۲۵)

«إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ... فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ» (آل عمران: ۹۶ و ۹۷)

از اینکه خدای تعالی فرمان داده مقام ابراهیم به عنوان محل نماز انتخاب شود و نیز از اینکه در میان «آیات بینات» تنها مقام ابراهیم به صراحت ذکر شده است، می توان نکته فوق را استفاده کرد.

□ صفا و مروه و محل سعی از مکان‌های مقدس در جوار مسجدالحرام و کعبه:

«إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ

بِهِمَا» (بقره: ۱۵۸)

موقعیت جغرافیایی کعبه

□ قرار داشتن کعبه در دامنه‌های کوه و در میان دره‌ای غیر قابل کشت و زرع:

«رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ دُونِ النَّبِيِّينَ بَوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ...» (ابراهیم: ۳۷)

«وادی» به معنای دامنه کوه بزرگ است (مجمع البیان، ذیل آیه).

نام‌ها و اوصاف کعبه

□ ۱. البیت و بیت (خانه و منزل):

«وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ» (بقره: ۱۲۵)

- ﴿...وَ إِذْ يَرْفَعُ اِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ...﴾ (بقره: ۱۲۷)
 ﴿...فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوْ اعْتَمَرَ...﴾ (بقره: ۱۵۸)
 ﴿اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ...﴾ (آل عمران: ۹۶)
 ﴿وَ لِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ...﴾ (آل عمران: ۹۷)
 ﴿وَ مَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ اِلَّا مُكَاءً وَ تَضَدِيَةً...﴾ (انفال: ۳۵)
 ﴿وَ اِذْ بَوَّأْنَا لِاِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ...﴾ (حج: ۲۶)
 ﴿فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ...﴾ (قریش: ۳)

فلسفه نامیده شدن خانه خدا به عتیق، این است که
 این خانه آزاد است و در تملک آدمیان در نمی آید.

۲. بیتی (خانه من):

- ﴿...طَهَّرَا بَيْتِي...﴾ (بقره: ۱۲۵)
 ﴿...طَهَّرَ بَيْتِي...﴾ (حج: ۲۶)

۳. بیت الحرام و بیتک المحرم (خانه مقدس و دارای حرمت و احترام):

- ﴿...وَ لَا اَمِيْنَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ... جَعَلَ اللهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامِ...﴾ (مائده: ۲ و ۹۷)
 ﴿...عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ...﴾ (ابراهیم: ۳۷)

۴. بیت العتیق (خانه آزاد یا خانه قدیمی و ارزشمند):

- ﴿وَ لِيَطُوفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ... ثُمَّ مَجَّلَهَا اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾ (حج: ۲۹ و ۳۳)

۵. بیت المعمور (خانه آباد):

- ﴿وَ الْبَيْتِ الْمَعْمُورِ﴾ (طور: ۴)
 طبق یک احتمال مقصود از «بیت المعمور» کعبه است.

۶. کعبه (بنایی به شکل مربع):

- ﴿...هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ... جَعَلَ اللهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامِ...﴾ (مائده: ۹۵ و ۹۷)

نقش کعبه

□ کعبه عالی ترین جلوه گاه توحید و یکتاپرستی و پایگاه شرک ستیزی:

﴿وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا...﴾ (حج: ۲۶)

□ کعبه، پایگاه اقامه و احیای نماز:

﴿رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ...﴾ (ابراهیم: ۳۷)

□ کعبه وسیله اتحاد، امنیت، اعتبار و اقتصاد قریش:

﴿لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ * إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ * فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ * الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ﴾
نیز ر. ک: محوریت کعبه

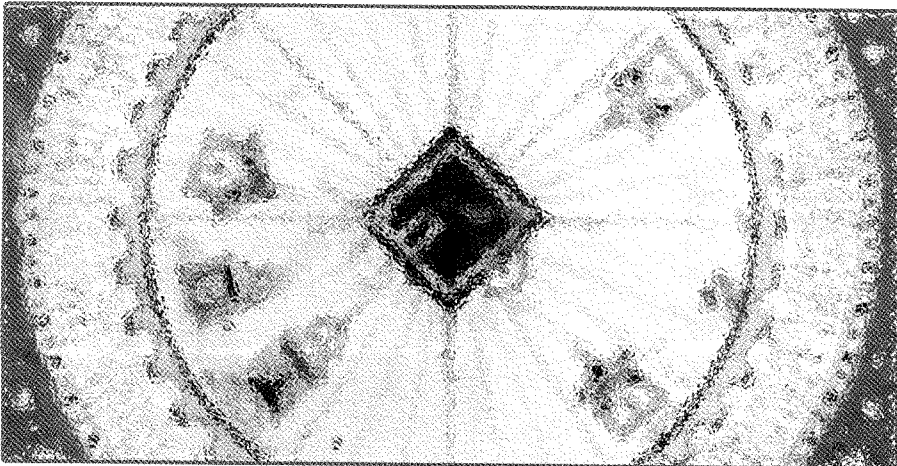
ویژگی های کعبه

□ ۱. امنیت مطلق و همه جانبه:

﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنًا﴾
﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا﴾
﴿...وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا...﴾
(بقره: ۱۲۵)
(آل عمران: ۹۶)
(آل عمران: ۹۷)

□ ۲. پایگاه معنوی و محل بازگشت و زیارت مکرر، برای مردم:

﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ...﴾ (بقره: ۱۲۵)

۳. خانه آزاد و غیر قابل تملک برای بندگان و در امان از حوادث روزگار و قهر جباران:

﴿وَ لِيَطُوفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ... ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾.

(حج: ۲۹ و ۳۳)

«عتیق» در دو معنای قدمت و حریت به کار می رود (المصباح المنیر؛ مفردات راغب).

از امام صادق علیه السلام روایت شده که فرمود: خانه خدا، از آن رو عتیق نامیده شده، که از

غرق شدن آزاد و در امان است. و از امام باقر علیه السلام نقل است که فرمود: فلسفه نامیده شدن

خانه خدا به عتیق، این است که این خانه آزاد است و در تملک آدمیان در

نمی آید (نورالثقلین، ج ۳، ص ۴۹۴ و ۴۹۵، ح ۱۱۴ - ۱۱۰)

۴. خانه‌ای پاک و اختصاص یافته برای طواف، اعتکاف و نماز:

﴿...طَهَّرْنَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾.

(بقره: ۱۲۵)

﴿...طَهَّرْنَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالنَّائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾.

(حج: ۲۶)

۵. خانه‌ای سرشار از حیات و آبادانی (به وسیله حضور بندگان و عبادت خدا در

اطرف آن):

﴿وَ الْبَيْتِ الْمَعْمُورِ﴾.

(طور: ۴)

یک احتمال این است که مقصود از «بیت المعمور» کعبه باشد. (ر.ک مجمع البیان؛

المیزان، ذیل آیه).

۶. خانه‌ای مردمی و عمومی:

﴿وَ إِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ...﴾.

(بقره: ۱۲۵)

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِّلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ...﴾.

(آل عمران: ۹۶)

﴿جَعَلَ اللهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَاماً لِّلنَّاسِ...﴾.

(مائده: ۹۷)

۷. قبله بودن برای امت اسلام در هر زمان و در هر مکان:

﴿...وَ حَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ... وَ مِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ قَوْلٌ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ

(بقره: ۱۴۴ و ۱۵۰)

الْحَرَامِ... وَ حَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ...﴾.

۸. قداست و حرمت ویژه:

﴿...وَ لَا آمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ... جَعَلَ اللهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ...﴾ (مائده: ۲ و ۹۷)

(ابراهیم: ۳۷)

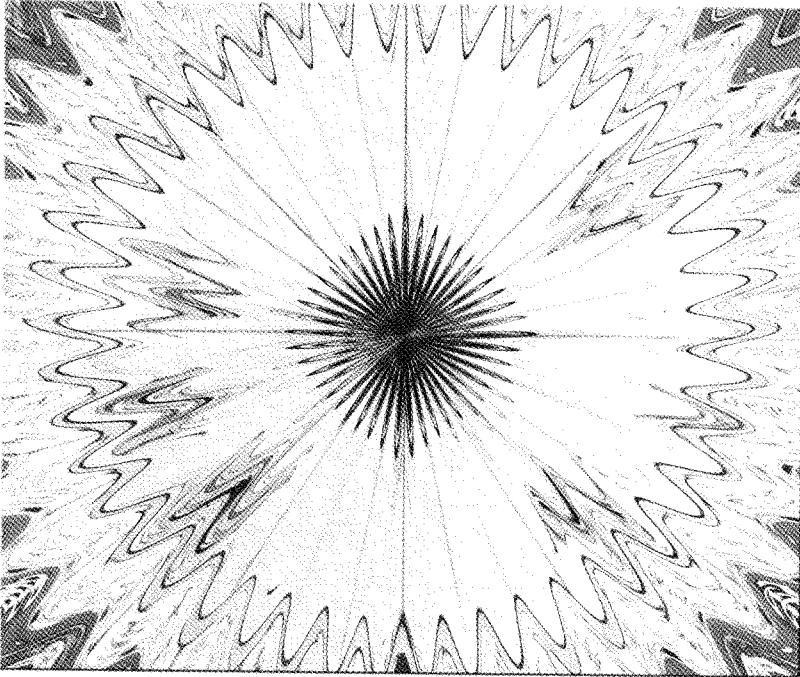
﴿...عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ...﴾.

۹. نخستین خانه مبارک و هدایت‌بخش مردمی در روی زمین:

(آل عمران: ۹۶)

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ﴾.

نیز ر. ک: محوریت کعبه

ورود به کعبه

□ ورود به کعبه امری مطلوب و مورد تشویق خداوند:

(آل عمران: ۹۶ و ۹۷)

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ... وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا...﴾.

□ ورود به کعبه سبب در امان ماندن از هر نوع خطر و گزند:

(آل عمران: ۹۶ و ۹۷)

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ... وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا...﴾.

امام باقر علیه السلام فرمود: ورود به کعبه ورود در رحمت خدا و خروج از آن، خروج از گناه است. و شخص وارد شونده، در باقی مانده عمرش محفوظ و گناهان گذشته‌اش

آمرزیده شده است (وسائل الشیعه، ج ۹، ص ۳۷۰)

مسجدالحرام

آداب ورود به مسجدالحرام

□ لزوم تطهیر و پیراستگی از آلودگیهای (ایجاد شده در احرام حج) جهت ورود به مسجدالحرام و انجام طواف زیارت:

﴿ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ... وَ لِيَطُؤُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾. (حج: ۲۹)

ورود به کعبه ورود در رحمت خدا و خروج از آن، خروج از گناه است.

□ لزوم پیراستگی از پلیدیهای باطنی و معنوی (از قبیل شرک و ریا و سایر صفات رذیله) جهت ورود به مسجدالحرام:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ...﴾. (توبه: ۲۸)

گرچه مقصود از «المشركون» در آیه فوق بت پرستان است و این گونه انسان ها حق ورود به مسجدالحرام را ندارند ولی در عین حال، با استفاده از این آیه، می توان گفت یک مسلمان آلوده به پلیدی های یاد شده هم لازم است خود را جهت ورود به مسجدالحرام، که حرم خداست از هر نوع پلیدی باطنی و معنوی پاکیزه گرداند.

احکام مسجدالحرام

□ لزوم محافظت مسجدالحرام از هرگونه آلودگی ها و ناپاکی ها:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ...﴾. (توبه: ۲۸)

ازاینکه خداوند اول فرمود: مشرکان پلید و نجس اند و پس از آن، امر کرد که آنان را اجازه ندهید نزدیک مسجدالحرام شوند، استفاده می شود که حفظ این مسجد از هر پلیدی لازم است.

□ لزوم ممانعت از ورود مشرکان به مسجدالحرام:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ...﴾. (توبه: ۲۸)

☐ مؤمنان و وظیفه‌دار پاسداری مسجد الحرام از ورود مشرکان:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ... ﴾. (توبه: ۲۸)

☐ اعلان ممنوعیت ورود مشرکان به مسجد الحرام در سال نهم هجرت:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ غَائِمِهِمْ هَذَا... ﴾. (توبه: ۲۸)

مقصود از «غایمهم هذا» سال نهم هجرت است (مجمع البیان، ذیل آیه)

اخراج از مسجد الحرام

☐ اخراج و تبعید اهل مسجد الحرام (پیامبر ﷺ و مؤمنان) توسط مشرکان صدر اسلام:

﴿ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَ صَدٌّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَ كُفْرٌ بِهِ وَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ... ﴾. (بقره: ۲۱۷)

☐ اخراج شایستگان مسجد الحرام از آن، گناهی بزرگتر از جنگیدن در ماههای حرام:

﴿ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَ صَدٌّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَ كُفْرٌ بِهِ وَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ... ﴾. (بقره: ۲۱۷)

امنیت مسجد الحرام

☐ ممنوع بودن اراده هرگونه ستم و تجاوز به حقوق دیگران در مسجد الحرام:

﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ... وَ مَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْإِخَادِ بِظُلْمٍ نُدْفُهُ مِن عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴾. (حج: ۲۵)

☐ مسجد الحرام و اطراف آن، مکانی امن (حتی) برای مشرکان و کافران ساکن آن:

﴿ وَ اقْتُلُوهُمْ حَيْثُ تَقْتُلُوهُمْ... وَ لَا تَقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُغَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ... ﴾. (بقره: ۱۹۱)

نیز ر. ک: جنگ و دفاع در اطراف مسجد الحرام

اهمیت مسجد الحرام

□ مسجد الحرام محور مساوات و نفی هرگونه برتری طلبی و امتیازخواهی:
﴿...وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ...﴾ (حج: ۲۵)

□ سکونت در اطراف مسجد الحرام و عدم آن، معیار تقسیم حج به: «حج تمتع» و غیر آن (حج افراد و قرآن):
﴿...فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ... ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ...﴾ (بقره: ۱۹۶)

□ مسجد الحرام، محل انعقاد قرارداد صلح میان مسلمانان صدر اسلام با گروهی از مشرکان:
﴿كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ...﴾ (توبه: ۷)

نیز ر. ک محدودۀ مسجد الحرام

تولیت مسجد الحرام

□ سرپرستی مسجد الحرام و رسیدگی به امور آن، امری ارزشمند و افتخارآمیز (حتی) در میان عرب‌های جاهلی و پیش از اسلام:
﴿أَجَعَلْتُمْ سَفَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ...﴾ (توبه: ۱۹)

□ برابری ارزش تولیت و رسیدگی به امور مسجد الحرام با ارزش ایمان به خدا، آخرت و جهاد در راه خدا در پندار مسلمانان غیر مهاجر مکه و مردود بودن این پندار در پیشگاه خداوند:

﴿أَجَعَلْتُمْ سَفَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَأَيَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ...﴾ (توبه: ۱۹)

□ قرار داشتن تولیت مسجد الحرام در دست مشرکان تا پیش از فتح مکه:
﴿مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِم بِالْكَفْرِ...﴾ (توبه: ۱۷)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا...﴾ (توبه: ۲۸)

□ شایسته نبودن مشرکان کفرپیشه برای تعمیر و تولیت مسجدالحرام:

﴿مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ بِالْكَفْرِ...﴾ (توبه: ۱۷)

□ توان مسلمانان در سال نهم هجرت برای اداره امور مسجدالحرام و جلوگیری مشرکان از ورود به آن:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا...﴾ (توبه: ۲۸)

شایستگان تولیت مسجدالحرام

□ فقط مؤمنان به خدای یگانه و معاد و اقامه کنندگان نماز و پرداخت کنندگان زکات و خداترسان، شایسته تولیت و تصدای امور مسجدالحرام اند:

﴿مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ بِالْكَفْرِ... إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنِ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَحْشَ إِلَّا لِلَّهِ...﴾ (توبه: ۱۷ و ۱۸)

□ تنها پر هیزکاران، شایسته و لایق برای تصدای و تولیت امور مسجدالحرام:

﴿وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ...﴾ (انفال: ۳۴)

جنگ و دفاع در اطراف مسجدالحرام

۲۰

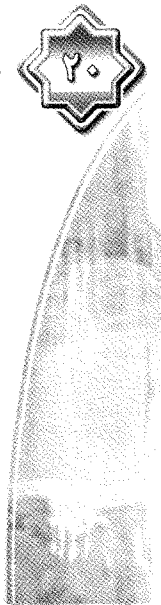
□ جایز نبودن آغاز به جنگ با دشمن در اطراف مسجدالحرام:

﴿وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ تَقْتُلُوهُمْ... وَلَا تَقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ...﴾ (بقره: ۱۹۱)

□ مجاز نبودن پیامبر ﷺ و مؤمنان به آغاز جنگ با مشرکان و کافران مکه در

اطراف مسجدالحرام:

﴿وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ تَقْتُلُوهُمْ... وَلَا تَقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّىٰ يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَيَنَازِلُوا...﴾ (بقره: ۱۹۱)

فَاتْلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ...».

(بقره: ۱۹۱)

□ جواز دفاع و جنگ در اطراف مسجدالحرام در صورت آغاز

جنگ از سوی دشمن در آن:

﴿وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ تَقْتُلُوهُمْ... وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى

يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ...﴾.

(بقره: ۱۹۱)

نیز ر. ک محدودۀ مسجدالحرام

عمومیت مسجدالحرام

□ همه مردم دارای حق استفاده از مسجدالحرام:

﴿...وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ...﴾.

(حج: ۲۵)

□ آفاقی (ساکنان بیرون حرم در تمام شهرها و آبادیها) و اهل حرم

همگان دارای حق مساوی در استفاده از مسجدالحرام:

﴿...وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ

وَالْبَادِ...﴾.

(حج: ۲۵)

«الْعَاكِفُ» به معنای شخص مقیم و ملازم یک مکان، و در

این آیه به معنای حضور در مسجدالحرام یا سکونت در حرم و

«الْبَادِ» به معنای بیابان نشین و در آیه فوق به معنای کسی است که از

شهرها و آبادیهای دیگر وارد مکه می شود. (مجمع البیان، ذیل آیه).

قداست مسجدالحرام

□ مسجدالحرام دارای حرمت و قداست ویژه:

﴿...فَلَنُؤَيِّتَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ

الْحَرَامِ...﴾.

(بقره: ۱۴۴)

نیز ر. ک: بقره ۱۴۹ و ۱۵۰ و ۱۹۱ و ۱۹۶ و ۲۱۷؛ مانده ۲: انفال ۳۴:

توبه ۷ و ۱۹ و ۲۸؛ اسراء ۱؛ حج ۲۵ و ۲۷

نام مسجد الحرام پانزده بار در قرآن تکرار شده و در همه این موارد، با صفت «الحرام» - که اشاره به حرمت و قداست آن دارد - آمده است.

□ (حتی) اراده و تصمیم به ستم در مسجد الحرام امری نکوهیده و در پی دارنده کیفر خداوند:

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ... وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْإِخَادِ يَظْلَمْ نَفْسَهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ﴾.

(حج: ۲۵)

محدوده مسجد الحرام

□ مسجد الحرام دارای محدوده بسیار گسترده و وسیع:

﴿...فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ... ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ...﴾.

(بقره: ۱۹۶)

﴿كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ غَاهَضْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ...﴾.

(توبه: ۷)

در آیه ۱۹۶ بقره، به قرینه حضور اهل (خانواده)، مقصود از المسجد الحرام خصوص مسجد الحرام زمان نزول آیه یا مسجد الحرام فعلی نیست؛ زیرا مسجد الحرام محل زندگی و خانه کسی نیست و لذا در روایات تا شعاع ۴۸ میلی جزو «عند المسجد الحرام» محسوب شده است و مقصود از ﴿...إِلَّا الَّذِينَ غَاهَضْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ...﴾ گروهی از عرب است که به صلح حدیبیه ملحق شده‌اند. این صلح در سرزمین حدیبیه (۱۵ میلی مکه) میان پیامبر ﷺ و مشرکان مکه منعقد شده ولی با این حال خداوند از آن به «عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ» تعبیر فرموده که بیانگر وسعت محدوده آن است.

(تفسیر نمونه، ج ۷، ص ۳۰۱ با تصرف و تلخیص)

مسجد الحرام و قبله

□ سمت مسجد الحرام قبله پیامبر ﷺ و مسلمانان دور از کعبه در هر زمان و در هر مکان:

﴿قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ...﴾.

(بقره: ۱۴۴)

﴿...وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ قَوْلٌ وَجْهَكَ لِشَطْرِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ...﴾. (بقره: ۱۴۹)

﴿...وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ...﴾. (بقره: ۱۵۰)

از امام صادق علیه السلام نقل است که فرمود: «خدای عز و جل کعبه را قبله مسجد (الحرام) و مسجد (الحرام) را قبله اهل حرم و حرم را قبله همه اهل زمین قرار داده است. (وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۳۰۳، باب ان الکعبه قبله لمن فی المسجد...)

«خدای عز و جل کعبه را قبله مسجد (الحرام) و مسجد (الحرام) را قبله اهل حرم و حرم را قبله همه اهل زمین قرار داده است.»

روشن است که قبله فقط کعبه است اما برای کسانی که با کعبه فاصله دارند، مسجد الحرام و حرم، که در بردارنده کعبه‌اند به عنوان قبله معرفی شده، که در واقع معنایش این است که برای چنین افرادی جهت کعبه، قبله است نه عین آن.

مسجد الحرام و معراج پیامبر صلی الله علیه و آله

□ مسجد الحرام، مبدأ شروع معراج پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله :

﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا...﴾. (اسرا: ۱)

□ حرکت شبانه پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله از مسجد الحرام به سوی مسجد الاقصا و معراج:

﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا...﴾. (اسرا: ۱)

مشرکان و مسجد الحرام

□ مشرکان عصر جاهلیت دارای موسم سالانه برای آمدن به مسجد الحرام و زیارت آن تا سال نهم هجرت:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ غَايِهِمْ هَذَا...﴾. (توبه: ۲۸)

تعبیر «عامهم» که عام (به معنای سال) را به مشرکان نسبت داده مشعر به این معنا است.

▣ نگرانی مسلمانان از مختل شدن امور اقتصادی خود در صورت قطع آمد و رفت مشرکان به مسجدالحرام:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ...» (توبه: ۲۸)

ممانعت از ورود به مسجدالحرام

▣ ممانعت کفرپیشگان صدر اسلام از ورود مسلمانان به مسجدالحرام و زیارت آن:

«يَسْتَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلٌ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَ صَدَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَ كَفَرُ بِهِ وَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ...» (بقره: ۲۱۷)

«... وَ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا...» (مائده: ۲)

«وَ مَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَ هُمْ يُصَدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ...» (انفال: ۳۴)

«... إِنْ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ يُصَدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ...» (حج: ۲۵)

▣ جلوگیری از ورود به مسجدالحرام نمونه آشکار بازداشتن مردم از راه و دین خدا:

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ يُصَدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ...» (حج: ۲۵)

▣ جلوگیری مردم از ورود به مسجدالحرام نوعی الحاد، انحراف و ستم:

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ يُصَدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ... وَ مَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ يُظَلَمُ نَذْفُهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ...» (حج: ۲۵)

▣ جلوگیری مشرکان و کفار مکه از ورود پیامبر ﷺ و مؤمنان به مسجدالحرام و زیارت

کعبه، در سال ششم هجرت:

«هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَ الْهَدْيِ مَعْكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَجَلَّتْ...» (فتح: ۲۵)

☐ تعصب جاهلی و غرور مشرکان مکه مایه بستان راه مسجدالحرام بر پیامبر ﷺ و مؤمنان در سال ششم هجرت:

﴿هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيِ مَعْكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ... إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ الْحَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةَ...﴾
(فتح: ۲۵ و ۲۶)

کیفر ممانعت از ورود به مسجدالحرام

☐ بازداشتن مردم از ورود به مسجدالحرام در پی دارنده کیفر خداوند:

﴿وَمَا لَهُمْ آلًا يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ وَ هُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ...﴾
(انفال: ۳۴)
﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ يَصُدُّونَ عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ وَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ... وَ مَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْإِحَادِ يُظَلِّمْ نَفْسَهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ﴾
(حج: ۲۵)

